

BARQAROR MODANI SHAKLLANTIRISHDA TRANSFORMATSIYALANUVCHI LIBOSLARNING O'RNINI VA ULARDA AN'ANAVIY LIBOS ELEMENTLARINING QO'LLANILISHI

Yunusxodjayeva Saule Abutalibovna.

Kamoliddin Behzod nomidagi

Milliy rassomlik va dizayn instituti

“Libos dizayni” kafedrasida katta o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Maqolada an'anaviy liboslar elementlarini transformatsiyalanuvchi liboslarda qo'llash masalalari: yangi va kreativ liboslar dizaynini yaratish jarayonida an'anaviy liboslar elementlariga e'tibor qaratish orqali barqaror modani shakllantirish mumkinligi, ushbu noyob usul yordamida mahsulotning ishlash muddatini uzaytirish imkoniyatlarining kengligi, birgalikda dizayn yaratish va qulay kiyimlarning umrini uzaytirish qobiliyati iste'molchilarni jalb qilishi mumkin bo'lgan transformatsiyalanuvchi dizaynning o'ziga xos afzalliklari tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: tez o'zgaruvchan moda, trend, barqaror moda, eko-moda, transformatsiyalanuvchi kiyim, chiqindilarsiz dizayn, samarali dizayn.

АННОТАЦИЯ

В статье акцентируется внимание на инновационном процессе проектирования, называемом вариативным дизайном, возможности создания устойчивой моды, широте возможностей продления срока службы изделия с помощью этого уникального метода, возможности совместного проектирования и продления срока службы удобной одежды. Проанализированы конкретные преимущества трансформируемых костюмов и применение традиционных элементов одежды в таких современных костюмах.

Ключевые слова: быстро меняющаяся мода, тренд, устойчивая мода, экомода, трансформируемая одежда, безотходный дизайн, эффективный дизайн.

ABSTRACT

The article focuses on the innovative design process called Variable Design, the possibility of creating sustainable fashion, the breadth of possibilities for extending the life of the product using this unique method, the possibility of co-designing and extending the life of comfortable clothing. The specific advantages of transformable suits and the use of traditional elements of clothing in such modern suits are analyzed.

Key words: *fast-changing fashion, trend, sustainable fashion, eco fashion, transformable clothing, waste-free design, efficient design.*

KIRISH

Hozirgu kunga kelib libos dizayni sohasi tobora rivijlanib bormoqda, shaxsiy istaklar va moda tendensiyalarini aks ettirish uchun son-sanoqsiz zamonaviy uslublar avj olgan. Zamonaviy moda yo'nalishidagi liboslar iste'molchilar uchun turli darajadagi narxlarda mavjud. Eng jozibali kiyim turi "tez o'zgaruvchan moda"ga (trend) xos bo'lib, ulardan katta miqdorda sotib olinadigani past narxlarda o'zgaruvchan modani aks ettiruvchi liboslardir. Iste'molchilar asosan narxlari arzon buyumlarni sotib olishga intilishadi, natijada arzon narxda xarid qilingan liboslar sifatining pastligi va modaning tez o'zgarishi natijasida yaroqsiz buyumga aylanadi. "Tez o'zgaruvchan moda" iste'molchilarning haddan tashqari xaridlari moda sanoati chiqindilarining ko'payishiga olib keladi. Shunga qaramay, iste'molchilar va moda kompaniyalari o'rtasidagi munosabatlar asosan interaktiv aloqadir: dizaynerlar yil mavsumiga qarab keng assortimentdagi zamonaviy moda ko'rinishlarini taklif qiladilar va xaridorlar (ayniqsa, yosh iste'molchilar) doimiy ravishda xilma-xillik va yangilik izlaydilar. Zamonaviy bozorda har ikki tomon ham barqaror moda dizaynini ishlab chiqarish uchun javobgar.

ADABIYOTLAR TAHLILI

"O'zgaruvchan dizayn (qashqadaryo milliy ornamentlari misolida) barqaror modani shakllantirish usullaridan biri sifatida haqida" nomli mavzuni yoritish jarayonida Usmanova Nargizaning 2022 yil chop etilgan "Moda sanoatida "Zero waste" ning o'rni va uning o'ziga xos konsepsiyasi" sarlavhali maqolasidagi tahlil natijalari, Gaysina Regina Shamilevnaning 2022 yil chop etilgan "Ilk o'rta asrlarda O'rta osiyo xalqlari kiyimlaridagi ornamentlari tahlili va uning o'rnini o'rganish" maqolasidagi ma'lumotlar, hamda internet sahifalaridagi ba'zi ma'lumotlar asos bo'lib xizmat qildi.

ASOSIY QISM

Zamonaviy insonning hayoti doimiy iste'molga asoslangan. Elektronika, maishiy texnika, avtomobil ishlab chiqaruvchilari o'z mahsulotlarini qisqa vaqt ichida ishlatishimiz va keyin yangi modellarni sotib olishimiz uchun reklama biznesini yo'lga qo'yishgan [1].

Bugungi kunda moda sanoatining ekologik tanqidchilari uning shubhasiz ishdan chiqqanligini taxmin qilishmoqda. "Tez o'zgaruvchan moda" ta'siriga qarshi kurashish maqsadida "barqaror moda" amaliyotini tobora ommalashtirish tobora

zaruriyat tug'dirmoqda. Barqarorlikning maqsadi - kelajak avlodning o'z ehtiyojlarini qondirish qobiliyatiga ziyon etkazmasdan jamiyat ehtiyojlarini qondirishdir. Barqaror moda, shuningdek eko-moda deb ham tanilgan bo'lib, yangi yaratilgan dizaynning umumiy hayotiy davrini hisobga oladi. Barqarorlik har bir darajada hisobga olinadi: dizayn kontseptsiyasi, materiallarni yaratish va ulardan foydalanish va marketingda iste'molchilarning axloqiy ongini oshirish. Ekologik moda dizayn loyhasini ishlab chiqaruvchilar va iste'molchilar uchun barqaror biznes amaliyotining afzalliklarini namoyish qilishi mumkin.

Ekologik va barqaror modani targ'ib qilish va chiqindilarni kamaytirish uchun dizaynerlar yangi dizayn tushunchalariga murojaat qilmoqdalar, masalan, matodan chiqindilarsiz dizaynlar, texnologiya asosida ishlab chiqilgan dizaynlar va o'zgaruvchan (transformatsiyalanuvchi) dizaynlar. Shu bilan bir qatorda, barqaror moda dizaynerlari iste'molchilarning qiziqishini jalb qilishni davom ettirishlari va ularning ehtiyojlariga javob berishlari kerak, ya'ni zamonaviy modani zamonaviy iste'molchilarning zamonaviy talablari bilan muvozanatlash lozim.

Zamonaviy modada turli xil ranglar, xususiyatlar, uslublar, bezaklar, to'qimalar, funktsiyalar, shakllar va o'lchamlardagi liboslar xaridorlarga juda keng tanlov imkoniyatini beradi. Biroq, iste'molchilarning individual va o'ziga xos dizaynga bo'lgan talabining ortishi shuni ko'rsatadiki, ommaviy xususiylashtirish iste'molchilar talablarini qondirishning samarali usuli hisoblanadi.

Dizayner nuqtai nazaridan, o'zgaruvchan (transformatsiyalanuvchi) dizayn deb nomlangan innovatsion dizayn jarayoniga e'tibor qaratish orqali barqaror modani shakllantirish mumkin. Ushbu noyob usulda kiyimning alohida tarkibiy qismlari molniya taqilmalari, ilgaklar, shnurlar va tugmalar kabi mahkamlagichlar (furnituralar) bilan birlashtiriladi. Iste'molchining xohishiga ko'ra butunlay boshqa kiyim uslubini yaratish uchun har bir komponent bir-biriga bog'lanmagan va qayta tuzilgan bo'lishi mumkin. Masalan, agar asosiy shakli uzun xalat bo'lsa, kiyimning yenglarini yechib uzun ko'ylakka aylantirish mumkin yoki uni yubka, sarafan va boshqa turdagi kiyimga aylantirish, ajratish orqali o'zgartirish mumkin. Cho'ntaklar va bezaklarni kiyimga qo'shish (yoki olib tashlash) va turli xil matolar, naqshlar yoki ranglarni alohida, asl qismlarini almashtirish uchun ishlatish mumkin. Konvertatsiya qilinadigan dizayn kontseptsiyasining barqaror foydalari asl kiyimni turli xil maqsadlarga xizmat qilish hamda mahsulotning ishlash muddatini uzaytirish uchun keng yo'nalishdagi uslubga aylantirilishi mumkinligidan yaqqol ko'rinib turibdi.

Transformatsiyalanuvchi xususiylarga ega bo'lmagan kiyimning an'anaviy mavjudlik jarayoni besh bosqichdan iborat: birinchisi, xomashyodan iborat (matolar, iplar, tugmalar, fermuarlar va boshqalar); ikkinchi bosqich ushbu xomashyodan

kiyim-kechaklarni sanoat ishlab chiqarishni o'z ichiga oladi; uchinchi, kiyimlarni ishlab chiqaruvchilardan iste'molchilarga turli marketing kanallari orqali etkazib berishni aks ettiradi; to'rtinchi bosqich, iste'molchilar foydalanishini, beshinchi bosqich esa mahsulotni yo'q qilishni namoyish etadi.

Transformatsiyalanuvchi kiyim uzoq umr ko'rishi mumkin, chunki iste'molchilar faqat eskirgan qismlarni yo'q qilishlari yoki almashtirishlari mumkin. O'zgaruvchan kiyimning hayot aylanishi an'anaviy va o'zgaruvchan kiyimlar xomashyo, sanoat ishlab chiqarish va transportning dastlabki uch bosqichini birlashtiradi. Biroq, to'rtinchi bosqich (iste'molchilar foydalanishi) an'anaviy modelga qaraganda sezilarli darajada farq qiladi, chunki o'zgaruvchan kiyim dizayni foydalanishni qayta aylanishini aks ettiradi (modifikatsiyalangan buyumlar eskirgan qismlarni almashtiradi) va kiyimning uzoqroq turmush tarzini aks ettiradi. Kiyimning har qanday qismi yangi qism bilan almashtirilishi mumkinligi sababli, bir martalik ishlatiladigan materiallar miqdori beshinchi bosqichga katta ta'sir ko'rsatadi, chunki matolarning to'liq qismidan farqli o'laroq qismlarning tashlanishi moda sanoati chiqindilarining kamayishiga olib keladi.

O'zgaruvchan dizaynni targ'ib qilish uchun ommaviy xususiylashtirish eng to'g'ri marketing strategiyasidir. Kiyimning har bir komponenti turli matolarda (masalan: charm, paxta, zig'ir, jinsi va boshqalar) va turli xil rang va naqshlarda ishlab chiqarilishi mumkinligi sababli buyumni butun paket sifatida emas, balki alohida qismlarga bo'lib sotish mumkin. Bu iste'molchilarga kiyimning asosiy shaklini sotib olish, o'zlariga yoqadigan turli xil qismlarni tanlash va alohida sotib olish hamda tayyor buyumni ayni paytda o'z ehtiyojlariga mos ravishda loyihalashtirishga imkon beradi. Bundan tashqari, agar kiyimning ba'zi qismlari yirtilib yoki yo'q bo'lib ketsa, xuddi shu qismlarning yangi qismlari almashtirilishi mumkin va iste'molchi butun kiyimni tashlamasligi kerak. Birgalikda dizayn yaratish va qulay kiyimlarning umrini uzaytirish qobiliyati iste'molchilarni jalb qilishi mumkin bo'lgan o'zgaruvchan dizaynning o'ziga xos afzalliklari hisoblanadi.

Moda sanoatida barqarorlikka ko'plab vositalar, shu jumladan kiyim dizayni, moda marketingi va iste'molchilarning xatti-harakatlarini hisobga olish orqali erishish mumkin. Barqaror modani targ'ib qilishning eng samarali usuli bu moda dizayni. Loyihalash va mahsulotni ishlab chiqish, materiallarni sotib olish, ishlab chiqarish, sotish va tarqatishning har bir bosqichi alohida ishlaydi va faqat oldingi bosqich tugagandan so'ng ishga tushiriladi. Birinchi bosqich, dizayn va mahsulotni ishlab chiqish eng ta'sirchan bosqichdir, chunki dizayn tanlovi ishlab chiqarish jarayonining har bir bosqichida hosil bo'lgan moddiy chiqindilarga, shuningdek mahsulotni iste'mol qilish, yo'q qilish va qayta ishlashga ta'sir qiladi.

Yuqorida keltirilgan asosiy muammo xisoblanuvchi barqaror modani shakllantirishda aynan milliy liboslarga murojaat qilish mumkin - turli ko'rinishdagi zamonaviy liboslarda milliy ornamentlardan foydalanib yaratilgan bezakli elementlarni transformatsiyalanuvchi detallar sifatida qo'llash yaxshi natija beradi. Milliy bezaklar biriktirilganda libos tantanali ko'rinish kasb etadi va uni turli ko'rinishdagi bayram, to'y, marosimlarga kiyib borish mumkin bo'ladi. Bezaklarini olib qo'ygan xolatda bu ko'rinishdagi libosni kundalik kiyish uchun qo'llash mumkin.

Madaniyatning rivojlanishi ko'p jihatdan milliy badiiy an'analarni belgilaydigan barqaror tamoyillar va bezaklarini shakllantiradi. Ornament inson faoliyatining estetik tushunchasini qamrab oladi, diniy mazmunni ijodiy o'zgartiradi, ramziy va sehrli ma'noga ega. Har bir bezakning o'ziga xos talqini bor va uning kiyimdagi o'rni va shakliga qarab, kelib chiqishi, yoshi, holati, inson faoliyati turini aniqlash mumkin [2].

O'zbek xalqining an'anaviy kiyimlari juda rang-barang va jozibalidir. Hamma davrlarda ham libosga qarab uning qaysi ijtimoiy tabaqaga mansubligini bilish mumkin. Turli regionlarga qarab ham milliy an'anaviy liboslar turli ko'rinishlarni kasb etadi. O'zbek milliy liboslari sharqning barcha xalqlari uchun umumiy bo'lgan xususiyatlarni va boshqa mamlakatlarning kiyimlarida topilmagan noyob xususiyatlarni o'zida mujassamlashtiradi.

Milliy liboslarni o'rganish juda qiziqarli jarayon, libos davrga xos madaniyat, rivojlantirish, ishlab chiqarish, jamiyat talabi va tarixiy-madaniy aloqani o'zida aks ettiradi. Manbaalarga ko'ra yillar davomida O'rta Osiyoda istiqomat e'tuvchilar liboslari o'ziga xos o'zgarishlarga uchragan. Buning isbotini o'sha davr miniatyuralaridan ko'rishimiz mumkin. Aynan ushbu miniatyuralar hozirda teatr libos rassomlari uchun katta xizmat ko'rsatadi [8].

XULOSA

Vaqt o'tishi bilan, milliy liboslar keskin o'zgarganligini, ammo xattoki eng zamonaviy variantlari ham Sharqning eng qadimiy an'analarni va tarixiy aloqani muvaffaqiyatli saqlab qoladi, uning ildizlari eng qadim zamonlarga qaytadi.

Ammo rus modasining ta'siri ostida, qisqa vaqt ichida mintaqada tik turgan yoqalar bilan bezatilgan milliy bichimdagi ko'ylaklar juda mashhur bo'ldi. Hozirgi vaqtda bunday kiyimlar bayramlarda va marosimlarda kiyiladi [3].

Yangi libosni yaratish jarayonida, ularni badiiy bezashda milliy liboslarimizdan va xalq amaliy san'ati elementlaridan ham foydalanish katta ahamiyatga ega. Bu masalaga talabalarning individual xususiyatlari hisobga olingan holda yondashilsa, yaxshi natijalarga erishilishi amaliyotda isbotlangan.

REFERENCES

1. Usmanova, N. (2022). MODA SANOATIDA “ZERO WASTE” NING O ‘RNI VA UNING O ‘ZIGA XOS KONSEPSIYASI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(1), 1121-1129.
2. Гайсина, Р. Ш. (2022). ИССЛЕДОВАНИЕ ИЗОБРАЖЕНИЯ ОРНАМЕНТА И ЕГО МЕСТОРАСПОЛОЖЕНИЯ В КОСТЮМАХ НАРОДОВ СРЕДНЕЙ АЗИИ РАННЕГО СРЕДНЕВЕКОВЬЯ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(1), 239-247.
3. Abutalibovna, Y. S., & Muratovna, K. U. (2022). Formation of the national clothes of the inhabitants of Surkhandarya under the influence of local living conditions. *Eurasian Journal of History, Geography and Economics*, 5, 31-35.
4. Юнусходжаева, С. А. (2019). ЁШ РАССОМНИ ЎҚИТИШДА САМАРАЛИ УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ. *ПЕРЕКРЁСТОК КУЛЬТУРЫ*, 1(4).
5. Юнусходжаева, С. А. (2020). КАСБ ТАЪЛИМИ ЙЎНАЛИШИДАГИ ТАЛАБАЛАРНИ ЎҚИТИШДА КАСБИЙ БИЛИМНИ ЧУҚУР ЎЗЛАШТИРГАН МУТАХАССИСЛАРНИ ТАРБИЯЛАШ ВА МИЛЛИЙ ЛИБОСЛАРИМИЗГА ОИД БИЛИМЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АФЗАЛЛИК ЖИҲАТЛАРИ. *ПЕРЕКРЁСТОК КУЛЬТУРЫ*, 2(4).
6. Abutalibovna, Y. S. (2021). Using Effective Methods in Teaching a Young Artist Is a Pledge That Talented Young People Will Become Mature Specialists. *Eurasian Research Bulletin*, 2, 31-33.
7. Zaripova, M. S. (2022). TRAINING OF A FUTURE DESIGNER IN THE PROCESS OF CREATING A MODEL FOR A DESIGNER-ENGINEER, TECHNOLOGIST, ECONOMY, MASTER. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(Special Issue 4-2), 115-121.
8. <https://www.tourstouzbeakistan.com>